Available online at http://jgu.garmian.edu.krd

Journal of University of Garmian

https://doi.org/10.24271/garmian.22090203

جوانیی ئافرەت و هەستە باڵاکان لە شیعرەکانی قوبادی جەلیزادەدا
توێژینەوەیەکی وەسفی، شیکارییە

رزگار عومەر فەتاح

بەشی کوردی // فاکەڵتی پەروەردە // زانکۆی کۆیە

یادگار ڕەسوول باڵەکی

بەشی کوردی // فەکەڵتی ئاداب // زانکۆی سۆران

Article Info

Received: February,2022
Accepted : April,2022
Published :June ,2022

Keywords

جوانیی ئافرەت، هەستە باڵاکان، جوانی، تازەگەری، جەلیزادە

Corresponding Author

rzgar.umer@koyauniversity.org
yadgar.ameen@soran.edu.iq

پوختە

جوانیی ئافرەت و هەستە باڵاکان لە شیعرەکانی قوبادی جەلیزادەدا، توێژینەوەیەکی جوانیناسییە، بۆیە لە چوارچێوەی جوانیی ئافرەت و هەستە باڵاکاندا چڕ دەبێتەوە. ئەمەش هۆکارێکی گرینگ و سەرەکییە بۆ ئەوەی ئاست و پایەکانی جوانیی ئافرەت و کاریگەری هەستە باڵاکان بە گشتی و توانا و زەوق و سەلیقەی شاعیر لەمبارەیەوە بەتایبەتی بخەینە ڕوو. لە ڕاستیدا ئامانجی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە دەرخستنی ڕۆڵ و گرینگی ڕەنگدانەوەی جوانیناسیی ئافرەت و هەستەباڵاکان بە هەردوو جۆری بینین و بیستنەوە لە شیعری شاعیراندا بە گشتی و لە شیعرەکانی جەلیزادەشدا بەتایبەتی. لەگەڵ دەست نیشانکردنی ئەو تەکنیك و دیاردە هونەرییانەی خەسڵەتی زەق و بەرچاوی سیمای جوداکاری و تازەگەرین. توێژینەوەکە بەشێوەیەکی گشتی دوو بەشی سەرەکی لە خۆ گرتووە: بەشی یەکەم تیورییە و دەربارەی جوانیی ئافرەت و کاریگەریی هەستە باڵاکانە،بەڵام بەشی دووەم، تایبەتە بە ڕەنگدانەوەی هەستەباڵاکان و بەها و کاریگەری لە شیعرەکانی جەلیزادەدا. لە کۆتایدا ئەنجامی توێژینەوەکە و لیستی سەرچاوەکان و پوختەی توێژینەوەکەمان بەهەردوو زمانی عەرەبی و ئینگلیزی خستۆتەڕوو.

پێشەکی:

هەر لە کۆنەوە ئافرەت و جوانی هاوشان و هاوتەریبی یەکترن و بە بەردەوامی لەگەڵ یەکتردا دێن و لەیەکتر جیا نەبنەوە، لە هەمان کاتدا بوونەتە جێگای تێڕامان و سەرنجی شاعیران و نوسەران و هونەرمەندان و سەرچاوە و بەهرەی هەزارەها داستانی عەشق و ئەوین و شاکاری ئەدەبی و هونەری و فیکری. هەر ئەمەش وای کردووە پێگەیەکی گەورە و فراوان و کاریگەری لە شیعری کۆن و نوێ و هاوچەرخدا هەبێت، بەتایبەتی لەشیعرەکانی جەلیزادەدا. جێگای بایەخدان و لالێکردنەوەیەکی بەرینە و پانتاییەکی فراوانی لەم بوارەدا هەیە، جگە لەمەش هەوڵدراوە ئەزموون و تواناو لێهاتویی و ئاستی داهێنان و گۆڕانکاریی شاعیر لەمبارەیەوە بخرێتەڕوو. توێژینەوەکە بەشێوەیەکی گشتی لە دوو بەشی سەرەکی پێکدێت: بەشی یەکەم تیورییە و دەربارەی جوانیی ئافرەت و کاریگەریی هەستە باڵاکانە، کە لە دوو تەوەر پێکهاتووە: تەوەرەی یەکەم: بریتییە لە چەمك و پێناسەی جوانیناسیی ئافرەت و کاریگەریی هەستگۆڕکێ ، لە تەوەرەی دووەمیشدا جەخت لەسەر جوانیناسیی ئافرەت و هەستە باڵاکان لە شیعرەکانی جەلیزادە دا دەکەینەوە. بەڵام بەشی دووەم، تایبەتە بە ڕەنگدانەوەی هەستەباڵاکان و بەها و کاریگەری لە شیعرەکانی جەلیزادەدا. کە لە دوو تەوەر پێکهاتووە. لە تەوەرەی یەکەمدا ئاستی بەرزی و کاریگەری هەستگۆرکێی(بینین لەگەڵ هەستەکانی دیکە)مان لە شیعرەکانی جەلیزادەدا دەرخستووە. لەتەوەرەی دووەمدا، بایەخ و پێگەی هەستگۆڕکێی (بیستن لەگەل هەستەکانی دیکە)مان لەلای جەلیزادە پێشانداوە.

بەشی یەکەم: جوانیی ئافرەت و کاریگەری هەستەکان لە شیعرەکانی قوبادی جەلیزادەدا:

تەوەرەی یەکەم: چەمك و پێناسەی هەستگۆڕکێ :

هەستگۆڕکێ یەکێکە لەو سەرچاوە گرینگ و سەرەکییانەی کە جوانیناسیی شیعری لە سەر بونیاد نراوە، بەتایبەتی ئەو هەستانەی لە بازنەی جوانی ئافرەتدا دەخولێنەوە. هەر بۆیە شاعیران بەمەبەستی بەخشینی گیانی ئیستاتیکا بە شیعرەکانیان پەنایان بۆ بەکارهێنانی هەستگۆرکێ بردووە. بۆیە دەتوانین بڵێین"زۆربەی زانایانی جوانیناسی لە سەر ئەوە کۆکن، کە ئەزموونی جوانی، ئەزموونێکی خودییە. هیچ گومانی تێدانییە، لێرەدا بابەتی دەرەکی ئامادەییەکی مادی هەستیاری هەیە، بەڵام هەستەکانی جوانی ئەزموونێکی خودییە، تابلۆی هونەری، پەیکەر، دیمەنێکی سروشتی، ئاوازی میوزیك، بەستەیەکی شیعری، بابەتی مادیی هەستییە، بوونێکی فیزیکی هەیە، بەڵام جوانی بریتییە لە ڕەنگدانەوەی هەستەکان و ئەزموونی خودی" (حلبي، ٢٠٢٠، ص١٦٤). لە پاڵ ئەمەدا هونەری هەستگۆرکێ پشت بە جۆرەکانی پەیوەندی نێوان هەستەکان دەبەستێ و لە ئەنجامی جێگۆرکێی هەستەکان دێتەکایەوە. "دیارە هەر لە کۆنەوە هەستگۆڕکێ گەلێك ناوی تایبەتی و زاراوەی جیاوازی بۆ بەکارهێنراوە. وەك دەزانین لە ئەدەبیاتی کوردیدا زاراوەی هەستگۆرکێ بەکارهاتووە و لە ئەدەبیاتی عەربیشدا زاراوەی (تراسل الحواس) بەکار دێت . لە ئەدەبیاتی فارسیشدا بە زاراوەی(حس امیزی) ناودەبرێت، لە ئەدەبیاتی رۆژئاواییدا(Synesthesia _ سینزتیژا)ی پێدەوترێت. ئەو وشەیە لە زمانی یۆنانیدا بە واتای پەیوەندی نێوان هەستە تێکەڵاوەکان دێ" (کریمی، ١٣٨٧ ،ل١٣٨). بەڵام لە ڕووی شوناسەوە "هەستگۆڕکێ بریتییە لە بەکارهێنانی میتافۆری هەستەکان ، یاخود ئەو دەستەواژە و دەربڕینانەی پەیوەندییان بەهەستەکانەوە هەیە، لە لایەن نوسەرەوە" (O'Malley, G. 1957, p391). یان دەتوانین بڵێین: "هەستگۆڕکێ هۆکارێکە بۆ بەیەك بەستنەوەی هونەرەکان لە ڕێگای یەکەی دەروونی هەستەکانەوە، کەئەمەش بۆ گواستنەوەی خاسیەتەکانی هەستێك بۆ هەستێکی دیکە دەگەڕێتەوە. وەك گۆڕینی دەقێك بۆ تۆنێك یان تۆنێك بۆ ڕەنگێك یان بۆنێك یان تامێك. چونکە سروشتی هەریەکە لە هونەرەکانی وەك شیعر، وێنەکێشان، مۆسیقا، پەیکەرتاشی، هەڵپەرکێ هتد... ئەمانە هەموویان بە شێوازێك لە شێوازەکان جێگای بایەخی (Marks, 1984, p427).

هەرچۆنێك بێت "هەستەکان ناتوانن درك بە هەموو ئەو ڕاستییانە بکەن، کە لە جیهاندا بوونیان هەیەو چواردەورەی ئێمەیان تەنیوە. چونکە توانای مرۆڤ بۆ درك پێکردنی شتەکان بە گەلێك هۆکارەوە وابەستەیە. هەر ئەمەش وایکردووە کەلێنێك لەمبارەیەوە دروست بێت" (مصلوح،١٩٨٠، ص٢٨٢). بۆیە " دەتوانین تەکنیکی هەستگۆڕکێ لە سێ ئاراستەدا چڕ بکەینەوە، وەك: تەکنیکی هونەری، تەکنیکی دەروونی، تەکنیکی بینراو" (عبدالله،٢٠١٠، ل ٢٠١). کە ئەمانەش لە دەرئەنجامدا ڕۆڵییان لە بەرجەستەکردنی جوانیناسیی دەقدا هەیە، بەڵام "بەلای جاحزەوە جوانی ئەوەیە کە بەهۆی عەقڵەوە یان هەستەکانەوە درکی پێدەکەین، لەبەرئەوە بۆ ئەم کارەش دوو حوکمی داناوە: یەکەمیان حوکمی دیار و دەرەوەیە بۆهەستەکان. دووەمیان حوکمی ناوەوە و ناخە بۆعەقڵ، عەقلیش بەڵگەیە و هەستی ڕاستەقینەیە" (بنت عبدالعزیز،٢٠٠٢ ، ص١٨). لەمبارەیەوە، "شاعیر ئەزموونی شیعری لە هەستە ڕاستەوخۆکانەوە دەست پێدەکات، کە لە ڕەگەزەکانی کەتواری بەرجەستەوە وەریدەگریت، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا بەم وەرگرتنە سەرەتاییە ناوەستێت، بەڵکو لە هەمان کاتدا ئەمانە بۆ توانا و عەمبارکراوی دەروونی و ڕۆشنبیری و شارستانی و کەلتوری و تێدەپەڕێنێت" (العیاضي،٢٠١٣، ص١٤). یەکێك لە هۆکارە بنەڕەتیەکانی هەستگۆڕکێ وەرگرتنی هەستێکی دیکەیە، کە جگە لەو وێنە شیعرییانەی کە وابەستەیە بە هەستی بینینەوە و پانتایەکی فراوانی لە زمان و وێژەی هونەریدا هەیە، لە بواری شیواز و قەبارە و خاسیەتەکانی و تاریکی و ڕووناکیدا، بەڵام هەستەکانی دیکە وەك هەستی بۆنکردن، ئاخافتن و وێژەکانی سنووردارن. وەك بۆنی توند و گونجاو و خۆش و ناخۆش. یان دەستەواژەکانی هەستی بەرکەوتنیش وەك نەرم و نیان و شل و ڕەق و لووس و زبر و سارد و گەرم، زۆر فراوان نین وەك سنوری هەستی بینین. هەروەها دەنگ و هەستی بیستنیش، وەك سیفەتەکانی تیژ و گڕ و زل و کەم و هێواش و ترسناك و کز. دەتوانین بڵێین چالاکترین هەستەکانی مرۆڤ هەستی بینینە کە ئەوپەڕی پشکی لە چالاکی ئاگایی هەستیدا هەیە" (کدکنی ، ١٣٥٨، ص٢٧٤). بێگومان " تواناو ئەزموون و ئاستی ڕۆشنبیریی شاعیر ڕۆڵێکی گرینگ و سەرەکی دەبینیت لە هینانەکایەوە و داهێنانی ڕەمزی خودیداو زیندوو هێشتنەوە و بەردەوامیدان بەم ڕەمزە، چونکە ڕەمز بە دوو شتی سەرکییەوە پەیوەستە، ئەویش هەستی تایبەتی و شێوازی تایبەتییە. ئەوە ئەزموونی شیعرییە کە خوازیاری بەکارهینانی ڕەمزە، ئینجا کۆن بێت یان تازە، بۆ خاڵیکردنەوەی ئەو هەست و بیرەی هەڵیگرتووە، بەڵام لەشێوازی تایبەتیدا شاعیر ڕەمزێکی دیاریکراو هەڵدەبژێرێ، بۆ گوزارشتکردنی واتایەك بە واتایەکی دیکە، کە ئەو ڕەمزە لەگەڵ شێوازەکەی بگونجێ" (مصطفی،٢٠٠٣

، ص ١٧٨). دەتوانین بڵێین "شاعیری فەرەنسی بۆدلێر یەکەم کەس بووە، بەشێوەیەکی تیۆری باسی هەستگۆرکێی کردووە و لەشیعرەکانیدا بە کاری هیناوە. لە ڕوانگەی خۆیەوە دەڵێ: جێگای سەرسوڕمانە کە دەنگ ناتوانێ بەڕەنگ خۆی بنوێنێ، ڕەنگەکانیش ناتوانن بیرێك لە بارەی ئاوازەوە بەدەستەوە بدەن، هەروەها دەنگ و ڕەنگیش بەکارنایەن لە گوزارشتکردنی بیردا " (زهر ، ٢٠٠٥ ، ص١٩٤). لە ڕاستیدا دیارترین هۆکارە سەرەکییەکانی بەکارهینانی هەستگۆرکێ ئەمانەن:-

١_هۆکار و مەبەستی ئیستاتیکی: دیارە " ئاساییە کە شیعر بەرهەم و دەرئەنجامی هەبوونی شاعیرە، کە ئەو بەرهەم و دەرئەنجامانەش تەنها لە تاکە هەستێکەوە بەهرەمەند نەبووە. بەڵکو شاعیر بۆ گوزارشت کردن و گەیاندنی پەیامەکەی بەخوێنەران، دەبێت لە ئاوێتەکردن و هەمەڕەنگ کردنی دەربڕینەکانیدا هەموو هەستەکان بەکار بهێنیت، تا ئەفراندن بکات.

٢_هۆکاری دەروونی: یەکێکە لەو هۆکارە گرینگ و کاریگەرانەی کە ڕۆڵێکی زۆر سەرەکی لە سەرهەڵدان و هاتنەکایەوەی هەموو بەرهەمێکی ئەدەبی و شیعریدا هەیە، چونکە ڕەهەندی دەروونی تاڕادەیەکی زۆر، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بڕیار لەسەر ئاست و شێوە و جۆری بەرهەمەکە دەدات و ڕەنگدانەوەیەکی فراوانی لەسەر ڕوخسار و ناوەرۆکی دەقەکە دەبێت.

٣_هۆکاری خودی و بابەتی: کە ئەمانەش هەردووکیان بەش بە حاڵی خۆیان هۆکاری بەهێزن لە سەرهەڵدان و هاتنەکایەوەی هونەرەکانی هەستگۆرکێ لە تێکستی ئەدەبیدا .

٤_هۆکاری لاسایی کردنەوە: وەك لاسایی کردنەوەی شاعیران و نووسەرانی پێشتر "(فەتاح، ٢٠١٩ ، ل ١٦٠).هەر لە مبارەیەوە" (ئەدگار ئالێن پۆ) لە شرۆڤەی شیعردا دەڵێت: شاعیر بەچاکە و خراپە یان دزێوی کاری نییە، تەنیا جوانییە مێشکی دەتەنێ. ئەرکی شاعیر گەیشتنە بە جوانییەکی بەرباڵو، کە جوانی دونیا شەبەقێک لەوە" (قارەمانی، ئەحمەدی،١٣٩٦ هـ ، ل ١٦٩). بەشێوەیەك شاعیر توانیویەتی بەهۆی ئەزموون و زەوق و سەلیقە و توانا و لێهاتوویی خۆیەوە لە بواری هەستگۆرکێی شیعریدا، بە سوود وەرگرتن لە هەستە باڵاکان و نزمەکانیشەوە، جوانترین و بەرزترین داهێنان و تازەگەری ئیستاتیکی بە شیعرەکانی ببەخشێت. وەك لەم هێڵکارییەدا خراوەتە ڕوو:

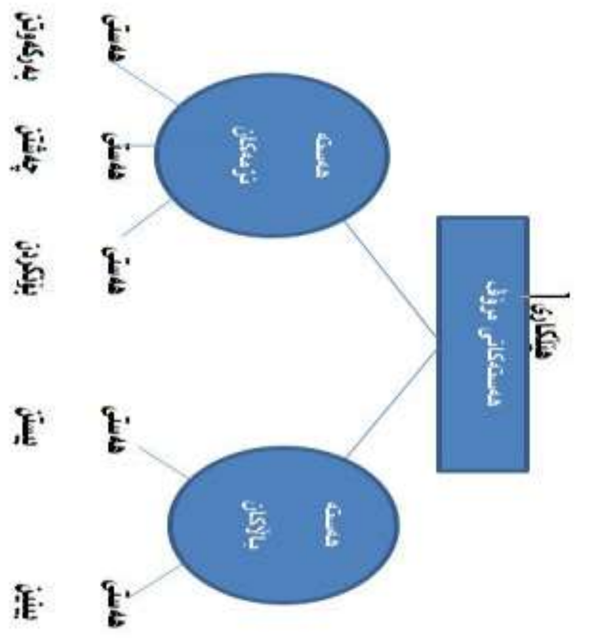

تەوەرەی دووەم : جوانیی ئافرەت و هەستە باڵاکان لە شیعرەکانی شاعیردا :

هەستەکانی مرۆڤ بەگشتی و هەستە باڵاکان بە تایبەتی پێگەیەکی گەورە و فراوانی لە دیاریکردنی جوانیی ئافرەتدا هەیە، هەستەکانی بینین و بیستن لەو هەستانەن دەچنە چوارچێوەی هەستە باڵاکانەوە. لە کۆ هەستەکانی مرۆڤدا، هەستی بینین بە پلەی یەکەم و هەستی بیستنیش بە پلەی دووەم دێت، هەرچی هەستەکانی دیکەی وەك بۆنکردن و چەشتن و تامکردنە دەچنە چوارچێوەی هەستە نزمەکانەوە. سنوور و کاریگەرییەکەی کەمتر و بێهێزترە. جگە لەمانەش مرۆڤ خاوەنی کۆمەڵێك هەستەوەری ترە کە تا ڕادەیەکی زۆر پەیوەندیی بە باری دەروونی وهۆشەکی مرۆڤەوە هەیە. وەك هەستکردن بە خۆشی و ناخۆشی و ئومێد و نائومیدی و گەشبینی و ڕەشبینی، هتد. بەڵام ئەوەی لێرەدا دەمانەویت جەختی لەسەر بکەینەوە ئەوەیە، کە هەستە باڵاکان هۆکارێکی زۆر سەرەکی و گرینگن بۆ خستنەڕوو و پێشاندان و دیاریکردنی ئاستەکانی جوانی بە گشتی و ئاستی جوانیی ئافرەت بەتایبەتی، چونکە مرۆڤ بەبێ هەبوونی ئەو هەستانە یان لاوازی و کزی هەستەکانی، هەرگیز ناتوانیت بە جوانی و بە باشی ڕووی جوانی شتەکان ببینێت و چێژ و خۆشییان لێ وەربگرێت. لە سەرووی هەموویانەوە هەستە باڵاکان ڕۆڵێکی دیار و زەق و بەرچاویان لەمبارەیەوە هەیە. هەرچەند بەکارهێنان و کۆکردنەوەی هەموو هەستەکان لە کەسیکدا بۆ بینینی جوانی شتەکان کاریگەری زیاترە. بەڵام ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت، مرۆڤ بە لە دەستدانی یەکێك لە هەستەکانی یان بەشێك لە هەستەکانی ناتوانێت چێژ و خۆشی لە جوانیی شتەکان یان جوانیی ئافرەت ببینێت، چونکە مرۆڤ بە شیوەیەکی گشتی، بە لە دەستدانی یان کزبوونی هەستێکی یان چەند هەستێکی، دەبێتە هۆی بەهێز بوونی هەستەکانی دیکەی. ڕەنگە چاکترین بەڵگەش بۆ ئەمە مرۆڤی نابینا بێت، کە بە لە دەستدانی هەستی بینینی، یان بینایی چاوی، هەستەکانی دیکەی بەهێز دەبن و وەك جێگرەوەیەك بۆ

هەستی بینین ڕۆڵی خۆیان دەگێڕن و تا ڕادەیەکی باش دەتوانن بە ئەرکی بینین هەستن، بە شێوەیەك بە چاوی دڵ و ڕۆح و ئاوەز دەتوانن شتەکان وێنا بکەن. بێگومان ئەمەش پەیوەندی بە لایەنی ڕۆحی و دەروونی و هۆشەکی و هزرییەوە هەیە. هەر بۆیە دەبینین "دیکارت کە لە دیارترین فەیلەسووفەکانی سەردەمی نوێیە، جەخت لەسەر پرەنسیپی ڕێژەیی لە جوانیدا دەکاتەوە. پرنسیپێك دادەنێت، لە پەیوەندی نێوان هەست و ئەقڵدا کە هەردووکیان بەشدارن لە هەستکردن بە چێژی جوانی. هەروەها دەڵێ: ئەم دووهێزەی عەقڵ و هەست بەشدارن لە هەڵسەنگاندنی جوانی و چێژی هونەریدا، ئیبن سینا باوەڕی وایە دوو جۆر جوانی هەیە: جوانییەکی زەمینی و دونیایی، کە جوانییەکی کەمە. جوانییەکی خودایی کە جوانییەکی گەورە و فراوانە" (حەمەساڵح ،٢٠١٣ ، ل٦٤). هەر لەمبارەیەوە "بۆمگارتن دەڵێ: هەموو شتێکی جوان نابێتە ئارامگیری دەروون، دەقە جوانەکان بە پێوەری هەستە باڵاکاندا سنوورێك لە نێوان پرۆسەکانی پەرچەکرداری هزر دادەنێت. کە لە مێشك ڕوودەدات بۆ لێك جیاکردنەوەو هەڵسەنگاندنی کاری دەقە هونەرییەکان، ئیستاتیکایی دەق و لێکترازانی هزری ئەبستمۆلۆژیا، لە گەڵ هزری وەهم ڕادەگەیەنێت. بەپێی ئاستی تێفکرینی بنیامین بلوم، کە کاری باڵا بۆ کردارە هزرییە مەعریفییەکان لە بەرزترین پلەی کارکردنیدا سنوری ئیستاتیکا دیاری دەکات. بەهۆی چێژ وەرگرتنەوە، لە کارە هونەرییەکانی دەستکرد و سروشتی، ئیستاتیکا وەك چەمکێکی فەلسەفی، هەوڵی پتەوکردنی پەیوەندی نێوان مرۆڤ و سروشت دەدات، واتە گەڕانەوەی دیالێکتیکیانەی بۆ کردارە خودی و بابەتییەکانی مرۆڤ" (حەمەد،٢٠٠٤، ل٤٥). هەروەها "هربرت رید پێناسەی جوانی دەکات بە پشت بەستن لەسەر بنەڕەتی هەستی، کەدەڵێ: یەك خستنی پەیوەندییە لە نێوان شتەکان و دەرك کردنیان لەڕێگەی هەستەکانمانەوە، لەو باوەڕە دایە کە هەستکردن بەجوانی لە کاتێکەوە بۆ کاتیکی تر دەگۆڕێت، ئەکرێت شتێك لە کاتیکدا جوان بێت و لەکاتێکی تردا ناشیرین،، (حەمەساڵح، ٢٠١٣ ، ل٧٦). هەر ئەمەشە دەبێتە هۆی جیاوازیی ئاستی جوانیی شتەکان لەلای کەسی سەرنج لێدەرەوە. هەرچۆنێك بێت هەستەکانی مرۆڤ بە هەردوو بەشی هەستە باڵاکان و نزمەکانیشەوە، یارمەتیدەرێکی سەرەکین بۆ هینانەکایەوەی هەستگۆڕکێ و دیاریکردنی ئاستی جوانیناسی لە لای مرۆڤ، بەتایبەتی جوانیی ئافرەت. بۆیە دەتوانین بڵێین: "ڕۆڵی هەستگۆڕکێ لە بواری ئەدەب و شیعردا زۆر گەورە و کاریگەرە، هانی ئەندێشە و خەیاڵ دەدات و هێزو وزەی شیعری بە ئەدەب دەبەخشێت، بۆیە بە بەکارهێنانی هەستگۆڕکێ لە بواری ئەدەبیدا ئاسۆیەکی فراوان لە بەردەم خەیاڵ و تێڕوانینی شاعیران و نوسەران دروست دەبێت، ڕادەیەکی بەرز لە سەرسامی دێنێتەکایەوە، کە کرۆکی کرداری داهێنانە و بەشێکە لە جوانی گەشاوە لە ئەدەبدا" (عبداللە،٢٠١٠، ل٢٤٩). هەر لەم چوارچێوەیەدا و بە هۆی هەستەکانەوە. ئیستاتیکیەتی شیعری دێتەکایەوە. لە پاڵ ئەمەشدا " ئەدەبی داهێنەر هەوڵدەدات بۆ سەلماندنی ڕۆڵی ئەرێنی خۆی و کاریگەری لە ژیاندا، شتە شاراوەکانی دەروونی مرۆڤ و نهێنییە دوور و ئاڵۆزەکان بخاتەڕوو" (غزوان، عناد، ١٩٩٤: ص١٠٨) کە لە ڕاستیدا بەرجەستەکردنی جوانیناسیی ئافرەتیش زیاتر بە هۆی هەستە باڵاکانی مرۆڤەوە دیتەکایەوە، کە لە هەستەکانی بینین و بیستندا چڕ دەبێتەوە. وێڕای کاریگەریی هەستە نزمەکانیش.

بەشی دووەم: ڕەنگدانەوەی هەستە باڵاکان لە شیعرەکانی شاعیردا:

تەوەرەی یەکەم: جوانیی ئافرەت و هەستگۆڕکێی بینین لەگەڵ هەستەکانی دیکەدا:

ئافرەت وەك ژێدەرێکی جوانیبەخش کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی لەسەر هەستەوەرەکانی مرۆڤدا هەیە. بەتایبەتی هەستی بینین، یەکێکە لەو هەستە هەرە بەهێز و بەهادارانەی کە پانتاییەکی لە ڕادە بەدەری لە بەرجەستەکردنی جوانیی ئافرەتدا هەیە. بەڕادەیەکی کەمتر لە هەستەکانی دیکەدا بەدی دەکرێت. چونکە "هەستکردن یان درککردن کردارێکی زانستییە کە بەم هۆیەوە کەسەکە دەتوانێت لە ژینگە و دەوروبەری خۆی تێبگات و خۆی لەگەڵ بگونجێنی، لە ماوەی ئەو چەشن و شێوازە شیاوەی کە لەژێر ڕۆشنایی واتا و لێکدانەوەی شتەکان دێتە کایەوە، ئەوەش بەقەد کرداری کۆکردنەوەی لاسایی هەستە جیاوازەکانە لە جیهانی دەرەوەدا و شرۆڤەکردن و ڕێکخستنی لە نواندنەکانی ژیربییەکی دیاریکراودا. بۆ پێکهێنانی ئەزموونەکان و کۆکردنەوە و زەخیرە کردنی لە یادەوەرییەکاندا، کە بەم هۆیەوە ببێتە نموونەی خاڵی سەرچاوە و ڕێبەر بۆ ئەو شێواز و چالاکیانەی کە پەنای بۆ دەبردرێت، لەماوەی کرداری کارلێکردن و گونجاندن لە گەڵ سنوورو دەوروبەری خۆیدا " (یاسین،٢٠١٤ ، ل١٦). وە لە سەرووی هەموویانەوە هەستی بینین ڕۆڵیکی سەرەکی لە دیاریکردنی ئاستی جوانیی ئافرەتدا هەیە، چونکە مرۆڤ بە پلەی یەکەم بەهۆی چاوەوە دەتوانێ جوانی شتەکان، بەتایبەتیش جوانی دەرەوەی شتەکان ببینێت، بۆیە لەمبارەیەوە زۆر سەختە هیچ هەستێکی دیکە بتوانێت بە تەواوەتی جێگای هەستی بینین بگرێتەوە. جگە لەمەش بینینی جوانی شتەکان، یان جوانی ئافرەت کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆش دەکاتە سەر بیر و هزر و خەیاڵ و ئەندیشەی مرۆڤ، بۆیە دەتوانین بڵێین:" ئەگەر جوانی بابەتی خەیاڵ و ئەندێشە بوو بێت، بێگومان دەبێت لایەنی هەستە درك پێکراوەکە بەشێوەیەکی گشتی کاریگەری بکاتە سەر بینەر و گوێگر و چێژوەرگر" (بن عربي، ٢٠٠٩ ، ص١٠٣). بێگومان ئەمەش ئەو ڕاستییە دەسەلمێنێت کە "پێگەی هەستی بینین لە ژیانی مرۆڤدا، کاریگەرییەکی مەزن و فراوانی هەیە، هەستەکان سەرچاوەی سەرەکی کۆکردنەوەی زانیارییەکانن، بەواتای وشە بایەخێکی بەهێزی لەژیانی ڕۆژانەماندا هەیە، ئەمەش وای لە مرۆڤ کردووە، هەست بەشتەکانی دەوروبەری خۆی بکات و لەگەڵیدا بژی و خۆی لەگەڵ بگونجێنێت، لە هەمان کاتیشدا مەرجێکی سەرەکی و یەکەمە بۆ کرداری فێربوون، زۆربەی ئەو زانیاریانەی لە جیهانی دەرەوەدا بە دەستی دەهێنین، لە ڕێگای هەستی بینینەوەیە. ڕێژەی ئەو زانیارییانەی بەم هۆیەوە لە لایەن تاکەوە بەدەست دێت لە کۆی سەرجەمی زانیارییەکانیدا دەگاتە لە سەدا (٧٠ _ ٩٠) ئەمەش ئەو ڕاستیەمان بۆ دەردەخات. کە هەستی بینین گرینگترین هەستە بە بەراورد لەگەڵ هەستەکانی تردا. چونکە لێکۆڵینەوە زانستیەکان سەلماندوویانە کە مرۆڤ هەمیشە یان زۆربەی جار بڕوا بەوشتە دەکات کە دەیبینێت" (یاسین،٢٠١٤ ، ل ١٦). دیارە وەك دەزانین " ڕەنگەکان لە جوانترین ئەوشتانەن، کە ژیانی مرۆڤی بە پیت و بەرەکەت کردووە و کاریگەری خستۆتەسەری. جوانی بێ هاوتاو سەرسوڕهێنەر و گەورە و بەهاداری لەسەردا زێدە کردووە، بەشێوەیەك نە دیاری دەکرێ و نەدەخرێتە چوارچێوەی وەسف و خەیاڵەوە" (قاسمی ، ممتحن، ١٣٩٠، ص٨٤). لەڕاستیدا" حەزو ئارەزووی مرۆڤ بۆ ڕەنگەکان لە خودی خۆیدا و

پەسندکردنی بەسەرکەسانی دیکەدا، بە کۆمەڵیك خەسڵەت و تایبەتمەندی خودی و تاکییەوە بەستراوە، کە گرینگترینیان جیاوازیی سروشت و حەزو ئارەزوو و خێرایی کاریگەری و لەسەرەخۆیی و ئاست و پلەی هەژێن و هەڵچوون و ئاگایی و هەستەکانە. جۆری ڕەنگەکانیش گوزارشت لە کەسەکە و توانای کەسەکە لەسەر سەرنج ڕاکێشان و کاریگەرەکەی دەکات"(مصطفی،٢٠٠٩، ل٢٠). بۆیە دەبینین" هەموو مرۆڤێك هەندێك لە ڕەنگەکان زیاتر پەسند دەکات وخۆشی دەوێت، هەندێکیشیانی خۆش ناوێت و ڕەتیدەکاتەوە.هەڵبژاردنی ڕەنگەکان و پەسند کرن و ڕەتکردنەوەیان بۆ کۆمەڵێك هۆکاری جۆراوجۆری فیزیۆلۆجی و دەروونی و کۆمەڵایەتی و ئایینی و ڕەمزی و حەز و ئارەزوو و زەوق و سەلیقە دەگەڕێتەوە. بۆهەر یەك لە ڕەنگەکانیش واتایەکی هەیە، کە لەدەرئەنجامی کاریگەری دەروونی و فیزیۆلۆجی لەسەر مرۆڤ هاتۆتەکایەوە")قاسمی ، ممتحن، ١٣٩٠ ، ص٨٤). بێگومان هەموو ئەمانەش ڕەنگدانەوەیەکی فراوان لەسەر هەستەکان دروست دەکەن و لە دەرئەنجامیشدا دەبێتە هۆی هێنانەکایەوەی هەستگۆڕکێ. لە پاڵ ئەمەشدا " گرینگی وێنەی هەستگۆڕکێ، زیاتر ئاشکراکردن و زەقکردنەوەیەتی لە چوارچێوەی گشتی شیعرداو لە ماوەی لێکەوتەکانی واتادا، لە کەتواری دەروونێکی زیندوودا. کە دەبێتە سەرچاوەی سەرهەڵدانی وێنەی تر لە دڵی کەسانی دیکەدا" (المحادین،١٩٨٦، ص١٥٧). جگە لەمەش "هەستگۆڕکێیەکی نهێنی لە نێوان جیهانی مادی و مەعنەوییەکە هەیە، هەروەها گونجاندنی نێوانیان، ئەوانەی هستگۆڕکێی بینراون یان نەبینراون دەکەوێتە ئەستۆی شاعیر، کە بتوانێت بەهای هەستگۆڕکێیەکان لە نێو دیاردەکانی جیهانی مادیدا لە دوای هەموو شتە ڕۆحییەکاندا بدۆزێتەوە. وەك ئاشکرایە گەشەکردن و پێشکەوتنی تیۆری هەستگۆڕکێ لەسەر دەستی ڕەمزیەکان بوو، کە هەستان بە کرداری ئاوێتەکردن لەنێوان زیاتر لە دوو هەستدا، لە بەرهەمە ئەدەبیەکانیاندا. شایانی باسە هەستگۆڕکێ لە قوتابخانە ئەدەبیەکانی دیکەدا، بۆ نموونە قوتابخانەی ڕۆمانسیزم بوونی هەبوو. بەڵام پەرەسەندن و پێشکەوتنی لەسەر دەستی ڕەمزیەکان هاتەکایەوە" (عرفت پور، سلیمانی، ٢٠١٤ ،ل٦٦).هەرچۆنێك بێت دیاردەکانی سروشت بە هەموو جۆر و ڕەگەزەکانییەوە، بەر هەستەکانی مرۆڤ دەکەون، هەربۆیە "وێنەی هەستی، ئەودیاردانەی کە مرۆڤ لە سروشت هەستیان پێدەکات، بەشێوەیەکی هونەری دەیانخاتە ڕوو، هەستی بینراویش بەهۆی وشەوە دەگوازرێتەوە و بەپێنج هەستەکە درکی پێدەکەین، دیارە ئەو گوێزانەوەیەش بەشێوەیەکی فۆتۆگرافی نییە، بەڵکو شاعیر گۆڕانکاری تێدا ئەنجام دەدات و وێنەی شیعری خۆی لێ دروست دەکات. (ڕیتشاردز) دەڵێ: قەسیدە بەوێنەی شیعری دەست پێدەکات، پاشان وێنە دوای وێنە دێ لە بەردەوامیدا، لە دەروونی خوێنەردا، شەپۆلێکی هەستی چێ دەکات. هەستە گشتییەکانیش بۆ خوێنەر دەگوازرێتەوە، شاعیر پرۆسەی داهێنانی خۆی لا دەست پێدەکات" (مەعروف، ٢٠٠٣، ل١٢٣). وێڕای ئەمانەش"لادان لە کەتواریەت بنەمایەکی بەهێزە، بۆ ئەوەی شاعیر لە دەریایی خەون و ئەندێشەدا نقوم بکات و لەگەڵ جیهانی بینین و هەستەکانی دیکەدا دەست لە ملانێ بکات" (عکام،١٩٨٥ ، ص١٥٦) قوبادی جەلیزادە یەکێکە لەو شاعیرانەی کە لە بواری هەستگۆڕکێی شیعری و جوانیی ئافرەتدا ڕۆڵێکی مەزن و بەرچاوی هەیە و مامەڵەیەکی نایابی لە گەڵ بابەتەکانی جوانی هەست و ئافرەتدا کردووە و سودی لە هەموو هەستەکان بینیوە، گۆڕانکاری و تازەگەری لەمبارەیەوە کردووە. بە پلەی یەکەمیش بە هۆی هەستی بینینەوە توانیویەتی وێنەی جوان و سەرنجراکێش دروست بکات، ببێتە مایەیی بەرجەستەکردنی جوانکاری شیعری وەك لەم هێڵکاریەدا خراوەتە ڕوو.

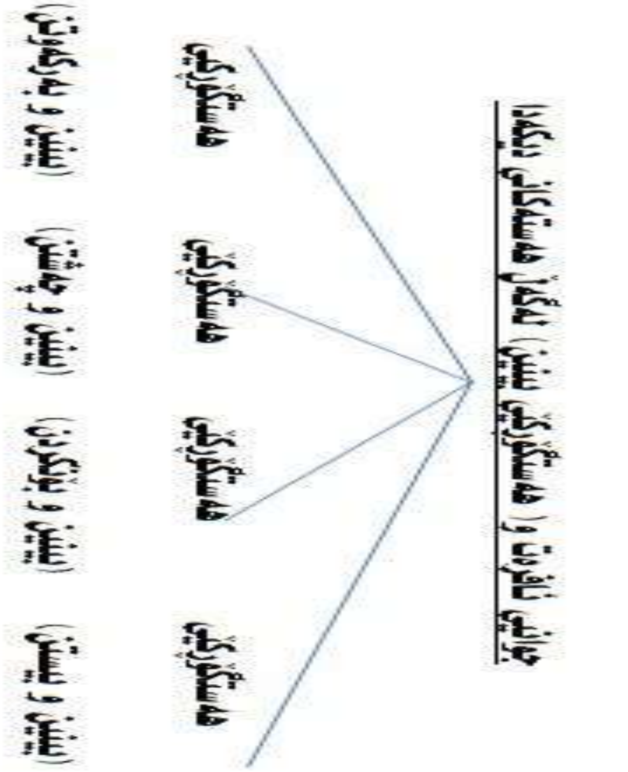

أ_ هەستگۆڕکێی بینین لەگەڵ هەستی بیستندا:

هەستی بینین یەکێکە لە گەورەترین و بەهێزترین و کاریگەرترین ئەو هەستانەی کە ڕەنگدانەوەیەکی سەرەکی و قووڵ و فراوانی لە داهێنانی کاری شیعری و ئەدەبی و هونەریدا هەیەو شاعیران و نوسەران و هونەرمەندان لە هێنانەکایەوەی بەرهەمەکانیاندا سوود و بەهرەی لێ وەردەگرن و پەنای بۆدەبەن. هەر بۆیە ئەم هەستە لە سیاقی هونەرەکانی هەستگۆڕکێدا بەگشتی و لەگەڵ هەستی بیستندا بەتایبەتی، لە چوارچێوەی هەستی جوانیناسیی ئافرەت لە شیعرەکانی جەلیزادەدا، لە ئاستێکی بەرز دایە، مرۆڤ، وەك لەم کۆپلە شیعرانەدا دەردەکەوێت و دەڵێت:

خرمە خرمی تەرزەیە،

ڕادەکەمە بن **کەپری شیعرێك**،

دەشێ ژنێك، ملوانکە مرواریەکانی وروژانی،

لێ پسابێت (جەلیزادە،٢٠١٩، ل٢٦٨).

شاعیر لە دێڕە شیعری (ڕادەکەمە بن کەپری شیعرێك) وەستایانە و هونەریانە، جێگا و ئەرکی بینین و بیستنی **(کەپر و شیعر)**ی گۆڕیوەو بە هۆی جێگۆڕکێی هەستەکانی بینین و بیستنەوە لە سیاقی هەستگۆڕکێدا، بەشێوەیەکی سەرکەوتووانە گوزارشتی لە هەست و نەستی خۆی کردووەو جوانترین وێنەی شیعری پێشانداوە.

سەرما زمانی بەست،

بەهەتاوی یادەوەری (جەلیزادە، ٢٠١٧ ، ل ٩٥)

شاعیر لێرەدا بەهۆی هەستەکانی بینین و بیستنەوە لە دەستەواژەی (هەتاو و یادەوەری)دا، توانیویەتی وێنەیەکی جوان و کاریگەر بەرهەمبهێنێت، کە پڕە لە داهێنان و جوانکاری شیعری.

هەڵدەکۆڵم ناوت، لەسەر **سمتی با**،
مەمکی ئاو، ناولەپی بەفر و
پشتەدەستی باران (جەلیزادە، ٢٠٢١، ل١٦٥)

جەلیزادە لێرەدا وێڕای ئەوەی کۆمەڵێك وێنەی جوان و سەرنجڕاکیش و ڕۆمانسی و ئیرۆتیکیمان پێشان دەدات، لە هەمان کاتدا بەهۆی وشەکانی **(سمت و با)** کە دەکەونە بەرهەستەکانی بینین و بیستنەوە، لە دێڕە شیعری (لەسەر سمتی با)دا وێنەیەیەکی هونەری هەستگۆڕکێی بونیاد ناوە، بەمەش ئاستی ئیستاتیکیەتی شیعری و داهێنان و تازەگەری و گۆڕانکاری لەشیعرەکانیدا بەرز کردۆتەوە.

ب_هەستگۆڕکێی بینین لەگەڵ هەستی بۆنکردندا:

بۆنکردن لە بنەما گرینگەکانی چێژ و خۆشی و جوانیناسییە و ڕەنگدانەوەیەکی زۆری لە سەر دڵ و دەروون و هەست و سۆزی مرۆڤ بەگشتی و شاعیران و نووسەران و هونەرمەندان بەتایبەتی هەیە. بۆنی خۆش، بە پلەی یەکەمیش بۆنی ئافرەت و ئەو بۆنانەی لە بەژن و باڵای شۆخ و شەنگی ئافرەتەوە مەیسەر دەبێت، لە رووبەرێکی فراواندا لە شیعرەکانی جەلیزادەدا ڕەنگیداوەتەوە و پێگەیەکی گەورەی داگیرکردووە، ئافرەت لای شاعیر، گوڵە، گوڵدانە، گوڵاوە، کانیی عەتر و دەریای ئارامی و خۆشییە، بۆیە شاعیر حەزدەکات هەمیشە بۆنی ئافرەتی لێ بیت و بە بۆنی ئافرەت مەست و سەرخۆش بێت، تا ئەو ڕادەیەی سەراپای شیعرەکانی بە جوانی ئافرەت ڕازاندۆتەوە و بۆنی ئافرەتیان لێ دێت، چونکە ئەگەر هەستی بۆنکردن لە لای کەسانی دیکەدا زیاتر لە کارو ئەرك و جۆرێك لە خۆ بگرێت، ئەوا کار و ئەرکی هەستی بۆنکردن لە لای جەلیزادەدا بە پلەی یەکەم لە بۆنکردنی سەر و زولف و سینگ و مەمك و شوێنە هەستیارەکانی دیکەی ئافرەتدا چڕ دەبیتەوە، هەر ئەمەش وای لە شاعیر کردووە، هەستی بینین لەگەڵ هەستی بۆنکردندا، لە سیاق هەستگۆرکێدا لە سنورێکی فراواندا بەکاربهێنێت. وەك لەم کۆپلە شیعرەدا بەتەواوی ڕەنگیداوەتەوە کە دەڵێ:

ڕێنادات، بەگوڵ بڵێم : **بەیانی عەترت** باش،
خۆشکی من. سبحەینەیەک
بەردەرگەم پێ دەگرێ، جەنگ (جەلیزادە، ٢٠١٨، ل١٥٠)

لێرەدا شاعیر وەك هەمیشە، بۆ ئەوەی نرخ و بەهای شیعرەکانی بەرز بکاتەوە، بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دابووە، گۆرانکاری لە ناوەرۆك و فۆرمی شیعرەکانیدا بکات و لە ئاستی پێشکەوتنە ژیاریەکان و دونیای سەردەم بێت و وەڵامی داواکاریەکانی مۆدێرنیزم بێت، بۆیە جەلیزادە لەم ڕوانگەیەوە و لە ڕێگای ئەزموون و شارەزایی و توانای تایبەتی خۆییەوە، پەرەی بە هونەری ئیستاتیکای شیعرەکانی داوەو بۆ ئەم مەبەستەش پەنای بردۆتە بەر هەستگۆڕکێ لە شیعرەکانیدا، لە دێڕە شیعری (بەیانی عەترت باش) وشەکانی **(بەیانی و عەتر)** دەکەونە بەر هەستەکانی بینین و بۆنکردنەوە و لەو هەستانەن کە تاڕادەیەکی زۆر باش و بەرز جێگای بایەخی شاعیر بووە و بە هۆی جێگۆڕکێی شوێن و ئەرکیانەوە چەندین وێنەی شیعری جوان و کاریگەری هێناوەتە کایەوە، یاخود دەڵێ:

تا باخێك،
گوڵ و **جۆگەیەك عەترت**،
لێ بدزێت،
لە سەری کۆڵانەکەتانا، دانیشتووە، با (جەلیزادە، ٢٠١٩، ل٣٩٤)

لەم پارچە شیعرەدا شاعیر بە کەڵك وەرگرتن لە هەستی بینین و بۆنکردن، بە هۆی جێگۆڕکێی شوێن و ئەرکی وشەکانی **(جۆگە و عەتر)** توانیویەتی وێنەیەکی شیعری ڕۆمانسی بەرجەستە بکات و ئاستی ئیستاتیکیەتی شیعرەکانی بەرزبکاتەوە.

ج_ هەستگۆڕکێی بینین لەگەڵ هەستی چەشتندا:

شاعیر یەکێکە لەو شاعیرە دژە باوانەی کە زۆر بە ڕاشکاوی لە بەشێك لە شیعرەکانیدا، هەستی هەوەسبازی خۆی بەرامبەر بە چێژ و خۆشی جوانی ئافرەت دەردەبڕێت و ناکەوێتە ژێر هیچ فشارێکی ئاینی، کەلتوری، کۆمەڵایەتیەوە، زۆر ئازایانە و بە بێ ئاوردانەوە و گوێگرتن لە قسەی خەڵك، وەك شاعیرێکی نوێخواز و ڕێچکە شکێن و قوربانی سەدان وێنەی جوانی شیعری هەستگۆڕکێی بینین لەگەڵ چەشتندا لە شیعرەکانیدا چێکردووە، کە بەشێك لەو وێنە شیعریانەی شاعیر کە لە هەستەکانی بینین و چەشتنەوە سەرچاوەی گرتووە، دەچنە خانەی شیعری سێکس ئیرۆتیکەوە، کە لە لای شاعیرانی دیکەدا، لەو ئاستەدا بەدەگمەن نەبیت بەر چاو ناکەوێت ئەمەش نموونەیەکی زەقە لەمبارەیەوە. کە دەڵێ:

ئەو ژنە،
لەوەتەی مێردەکەی سەفەری کردووە،
بە رووتی دەخەوێت.
هەورێکە پڕە لە **بارینی لەزەت** (جەلیزادە، ٢٠١٩، ل٧٤)

جەلیزادە لەم پارچە شیعرەدا، لە وینەیەکی هەستگۆڕکێدا، ئاماژە بە حەز و ئارەزوویەکی سێکیسی کپکراوی ئافرەت دەکات، کە لەدووری هاوژینەکەیدا بووە بە هەورێکی پڕلە بارانی لەزەت و بەڕووتی لە چاوەڕوانی کەسێك دایە، لێرەدا ئەگەر سەرنج بدەینە وشەکانی (بارین و لەزەت) لە دێڕە شیعری (هەورێکە پڕە لە بارینی لەزەت) کەوتوونەتە بەر هەستەکانی بینین و چەشتنەوە و بە هۆی گۆڕینی جێگا و ڕۆڵی هەستەکانیشەوە وێنەیەکی هەستی شیعری بەرجەستەکردووە.

هەروەها شاعیر لەم نموونەی خوارەوەشدا ، بە هۆی ئەم هەست و سۆز و ئەزموونە کاریگەر و بەرزەی لەمبارەیەوە هەیەتی، چەندین وینەی شیعری نایاب و هەستگۆڕکێی شیعری پیشانداوە، وەك دەڵێ:

کە جووت دەبم،
لەگەڵ بەژنی **چیایی خەمت** ،
خوڕەی خوێنی برینێکت هەڵمدەگرێ و
شۆڕم دەکاتەوە قورگی شیوی ڕەزان،
سەردەکەمە بن هەر دارێ،
حاجی قادر دانیشتووە و
پەرەسێخاری خەمێکی تەڕ دەکات و
بە ژیلەمۆی شیعرەکانی،
ئازارێك دادەگیرسێنێ! (جەلیزادە، ٢٠٠٧، ل١١٦)
کۆیەی قشت و خنجیلانە،
کۆیەی مەزن ،

له نێو منداڵدانی گڕا له دایك بووی،
ئازار گۆرانی بۆ گوتووی،
مەمکی خەفەت گۆشی کردووی (جەلیزادە،٢٠٠٧، ل ١١٦)

جێگای ئاماژە پێکردنە لەم پارچە شیعرەدا، چەندین وێنەی شیعری دەبینین، کە دەکەونە بەرهەستەکانی بینین و چەشتن له سیاقی هەستگۆڕکێدا، وەك وشەکانی (چیایی خەم، پەڕە سیخاری خەفەت، مەمکی خەفەت) کە بەهۆی جێگۆڕکێی شوێن و ئەرکی ئەم وشانەوە هەستگۆڕکێیان هێناوەتە کایەوە، بەم کارەش شاعیر توانیویەتی تاڕادەیەکی زۆر جوانکاری و زیندوویەتی و نەمری بە شیعرەکانی ببەخشێت.

د_هەستگۆڕکێی بینین لەگەڵ هەستی بەرکەوتندا:

ڕۆڵ و ئەرکی هەستگۆڕکێی بینین و بەرکەوتن له لای جەلیزادەدا، مۆرکێکی تایبەتی هەیە و لەگەڵ شیعری شاعیرانی دیکەدا، زۆر جیاوازە. بینینی جوانی ئافرەت کە هۆکارو هاندەری سەرەکی هاتنەکایەوەی هەستی بەرکەوتن و هونەری هەستگۆڕکێیە له شیعرەکانی شاعیردا، له وێنە و سیما و شیوازێکی جەلیزادانەدا خۆی دەنوێنێ و لەم ڕووەوە له شیعری هیچ شاعیرێکی دیکە ناچێت. ئەمەش بۆ حەزو خولیایی شاعیر بۆ جوانی و چێژ و خۆشی ئافرەت لەلایەك و تواناو زەوق و سەلیقە و تێڕوانینی تایبەتی جەلیزادە بۆ ڕەگەزی مێ له لایەکی دیکەوە دەگەڕێتەوە. له ئافرەتبینی و جیهانبینی جەلیزادەدا، هەستی بینین جگە له وەرگرتنی چێژ و خۆشی جوانی، له هەمان کاتیشدا وەسیلەیەکە بۆ گەیشتن بەهەستی بەرکەوتن، چونکە ئەم هەستە له شیعرەکانی جەلیزادەدا خەسڵەتیکی هەستی باڵای وەرگرتووە. ڕەنگە ئەمەش بۆ ئەو بڕوا بەهێزەی شاعیر بگەڕێتەوە، کە له بەرکەوتنی لەگەڵ جەستەی ئافرەتدا چڕدەبیتەوەو دەبێتە کێڵگەیەکی چێژو خۆشی بەخش بۆ شاعیر. جگە له مانەش هەستی بینین و بەرکەوتن تەنها روخسار و رواڵەتی دەرەوەی ئافرەتی نەکردۆتە ئامانج، بەڵکو بەرەو هەستەکانی بەرکەوتن شۆڕ دەبێتەوە کە سەرچاوەی ترۆپکی چێژ و خۆشین، ئەمەش زۆر بە ڕوونی له شیعرەکانیدا بەدی دەکرێت، وەك له نموونەیەدا خۆی دەنوێنێ کە دەڵێت:

هەموو **ڕەنگە گەرمەکانت**،
خستە ناو جانتای سەفەر،
ئێستا شار،
پڕە له خۆڵە مێشی ژن (جەلیزادە،٢٠١٢، ل ١٦٤)

لێرەدا لەم کۆپلە شیعرەدا، شاعیر هەست و نەستی خۆی بە شێوەیەکی ڕەشبینی و نائومیدی ڕۆمانسیانە بەرامبەر خۆشەویستەکەی دەربڕیوە، بەڵام بە زمانێکی ناسك وشیرین و له چوارچێوەی هونەرێکی بەرزی هەستگۆڕکێداو بە هۆی هەستەکانی بینین و بەرکەوتنەوە، ئەمەش له وشەکانی (**ڕەنگی گەرم**)دا، بەدی دەکریت کە بوونەتە هۆکاری هێنانەکایەوەی هەستگۆڕکێی شیعری و سەرچاوەی ئیستاتیکیەتی شیعری،

تەوەرەی دووەم : جوانیی ئافرەت و هەستگۆڕکێی بیستن له گەڵ هەستەکانی دیکەدا :

هەستی بیستن لەو هەستانەیە کە ڕۆڵ و کاریگەریی له هەستی بینیندا هێندە کەمتر نییە. بەڵکو ئەم هەستە زۆر جار له ئاستی هەستی بینیندایە و لەوانەشە هەندیك جار له ئاستی هەستی بینینیشدا بەرزتر بیتەوە، چونکە کەناڵەکانی وەرگرتنی چێژو خۆشی له لای مرۆڤەکان وەك یەك و له یەك ئاستدا نییە. زۆرێك له مرۆڤەکان هیندەی چێژ و خۆشی لەو شتانە وەردەگرن کە بەهۆی هەستی بیستنەوە پێی دەگات، هێندە له ڕێگای کەناڵ و هەستەکانی دیکەوە پێی ناگات. بۆ نموونە هەندێك کات، هێندەی چێژ و خۆشیی له گۆرانییەك کە بە ڕێگای بیستراوەوە وەری دەگرین زۆر زیاتر و کاریگەرترە، له گۆرانییەگ کە بە ڕیگای هۆکارێکی بینراوەوە پێمان دەگات. ئەوش ئەوە دەسەلمێنێت کە دەتوانرێت زۆر جار له ڕێگای هەستی بیستنەوە چێژ و خۆشی زیاتر وەربگرین، ئەمەش هۆکارێکی سەرەکییە بۆ ئەوەی شاعیران و نوسەران و هونەرمەندان له پاڵ هەستی بینیندا بایەخ بە هەستی بیستن بدەن و له ناو بەرهەمەکانیاندا ڕەنگبداتەوە. وێڕای ئەمانەش هەستی بیستن هۆکار و پاڵنەرێکی بەهێزە، بۆ ئاڵوگۆڕ و پێدان و وەرگرتنی زانیاری و هەستەکانی خۆشی و ناخۆشی و تۆمارکردنی وێنە و ڕووداوەکان، له ڕێگای دەنگ و ئاوازە جۆراوجۆرەکانەوە. سەرەڕای ئەمانەش "پەیوەندی له نیوان هەستی بیستن و تەواوی هەستە درك پێکردنەکانی دیکەدا هەیە، کە ئەمەش ئاوازێکی تایبەتی ناوەوە دێنێتە کایەوە، کە زۆرترین پەیوەست بوونی بە جووڵەی خودەوە هەیە"(الهاشمي،١٩٨٨، ص٢٧١). هەروەها هەستی بیستن بە پێچەوانەی هەستی بینینەوە، دەتوانرێ له تاریکیشدا پەنای بۆ ببردرێت و سوودی لێ وەربگیرێ. دیارە لەمبارەیەوە جەلیزادە توانیویەتی له ئاستێکی فراواندا هەستی بیستن لەگەڵ هەستەکانی دیکەدا له سیاقی هەستگۆڕکیدا له شیعرەکانیدا بەکاربهێنێ و توانای هونەری و ئیستاتیکای شیعری له چوارچێوەی جوانیی ئافرەتدا بخاتە ڕوو، وەك لەم هێلکاریەدا دەردەکەوێت.

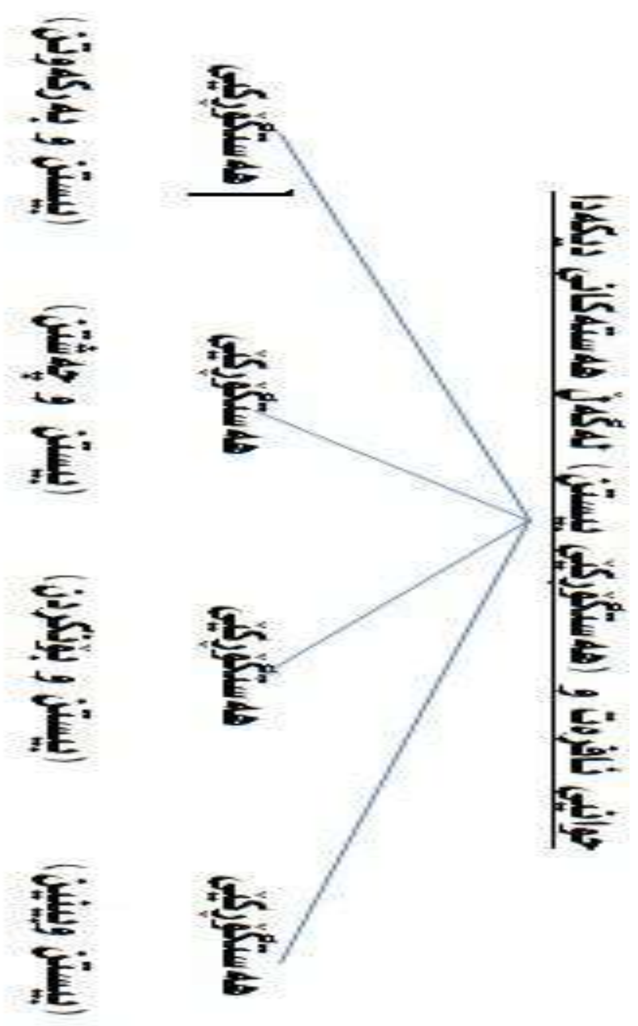

أ-هەستگۆڕکێی بیستن لەگەڵ هەستی بینیندا:

هەستەکانی بیستن و بینین کە زیاتر لە دەنگ و ڕەنگدا چڕ دەبنەوەو بەهۆی ئاوێتەکردن و جێگۆڕکێی شوێن و ئەرکییانەوە، لە لایەن شاعیران و نوسەران و هونەرمەندانەوە کرداری هەستگۆڕکێ دێنەکایەوە، دەبنە بنەمایەك و سەرچاوەیەکی سەرەکی بۆ هێنانە کایەی جوانیی شیعری، بەتایبەتیش بابەتی جوانیی ئافرەت. دیارە هیچ شاعیرێك نییە، کەم تا زۆر بۆ بەرزکردنەوەی پلەی شیعری و ئیستاتیکیەتی شیعری، پەنا بۆ هەستەکانی بینین و بیستن نەبات و لە سیاقی هەستگۆڕکێدا بەکاریان نەهێنیت، بێگومان ئەمەش سیمایەکی زەق و دیاری شیعری شاعیرانی هاوچەرخە. چونکە شاعیرانی نوێخواز و هاوچەرخ، هونەرەکانی هەستگۆڕکێ و بابەتەکانی جوانیی ئافرەت بە بنەما و هۆکاری زیندوویەتی و بەردەوامی و ئەمری دەقی شیعری دەزانن. نرخ و بەهای شیعری لە هەبوونی ئەمانەدا دەدۆزنەوە. هەر بۆیە زۆربەی شاعیران توانای هونەری و شیعری خۆیان لەم بوارەدا خستۆتە گەڕ، جەلیزادە یەکێکە لەو شاعیرە جوانناس و هەست ناسکانەی لە ڕووبەرێکی فراواندا، ئەم دوو هەستەی ئاوێتە کردووە و لە سیاقی هەستگۆڕکیدا بەکاری هێناوە و بە هۆی ئەو ئەزموون و خەیاڵ و ئەندیشە فراوانە و باگراوەندە هونەری و ڕۆشنبیرییەی لەمبارەیەوە هەیبووە. لە ڕاستیدا جەلیزادە هەم لە جوانبینی ڕەنگ و شێوەی ئافرەتدا، هەم لە جوانبیستنی دەنگ و چرپە و ئاوازی ئافرەتدا بە خۆشی و ناخۆشیەکانیشییەوە بەتوانا بووە. شاعیر هەندێك جار لە بزەیەك، لە نیگایەك، لە ڕامانێکی ئافرەتدا، چیرۆکێك دەخوێنێتەوە، لە هەمان کاتیشدا لە بیستنی هەناسەیەك ، چرپەیەك ، دەنگێگ و ئاوازیکی ئافرەتدا دەیان چێرۆك دەنووسیتەوە. هەستەکانی بیستن و بینین تەنها هۆکارێك نین بۆ بیستن و دیتن، بەڵکو ئاسۆیەکی بێ سنوورن، بۆ ڕازاندنەوەی شیعری و جیهانبینی و جوانیی ئافرەت. ئەمەش لەم کۆپلە شیعرەدا زۆر بەجوانی دەردەکەوێت کە دەڵێ:

دوور دووریش ،

کەوێتەوە،

من ، گوێم هەر،

لە **<u>پێکەنینی بارانە</u>** (جەلیزادە، ٢٠١٧، ل ٨٦).

لێرەدا جەلیزادە وەك هەمیشە، بۆ ئەوەی بتوانێت لەلایەکەوە هەست و نەستی خۆی بە جوانترین شیوە بەرامبەر خۆشەویستەکەی دەربڕێت و چێژو خۆشیی دەق بە خوێنەر یان پەیامەوەرگر بگەیەنیت، لەلایەکی دیکەوە بۆ ئەوەی شیعرەکانی لەبەرگ و فۆرمێکی تازەو نوێ و سەرنجڕاکێشدا بڕازێنێتەوە، پەنای بۆ هونەرەکانی هەستگۆڕکێ بردووە، بۆ ئەو مەبەستەش سودی لە هەستە جۆراوجۆرەکان بینیوە، لێرەدا شاعیر لە دەستەواژەی (لە پێکەنینی باران) دا، بەهۆی جێگۆڕکێی ئەرك و شوێنی وشەکانی (**پێکەنین و باران**) هوە، کە بەر هەستەکانی بیستن و بینین دەکەون، وێنەیەکی ڕازاوە و کاریگەری ڕۆمانسی دروست کردووە .

هەروەها لەم کۆپلە شیعرەشدا شاعیر، بە ڕەنگ و سیمایەکی دیکە هەستگۆڕکییەکی جوانی هونەری دروستکردووە وەك لە خوارەوەدا دەردەکەوێت:

لەچەکێك و

<u>قەسیدەیەکی ڕووتی</u> فەروخ،

ژنە ئێرانی (جەلیزادە، ٢٠١٨، ل ٥١٢)

لێرەدا شاعیر لە ستایشی جوانی و ناسکی و ژنە ئێرانیدا و لە تەڕی و ڕووتی و چێژ بەخشی شیعرەکانی فروغی فروغ زادەدا ، لە دێرە شیعری (قەسیدەیەکی ڕووتی فەروغ)دا و بە هۆی وشەکانی (قەسیدە، ڕووت) کە دەکەونە بەر هەستەکانی بیستن و بینینەوە، وێنەیەکی شیعری زۆر دڵگیر و بە سۆزی لە چوارچێوەی هەستگۆڕکێدا هێناوەتە کایەوە.

ب_هەستگۆڕکێی بیستن لەگەڵ هەستی بۆنکردندا:

سەرەڕای ئەوەی هەستی بیستن لەگەڵ هەستە بەرزەکاندا وەك هەستی بینین پێگەیەکی گەورە و بەهێزی هەیە. لە هەمان کاتدا ئەم هەستە لەگەڵ هەستە نزمەکانیشدا، وەك هەستەکانی بۆنکردن و چەشتن و بەرکەوتن لە ئاستێکی بەرزدایە. چونکە ئاوێتەکردنی هەستی بیستن لەگەڵ هەستی بۆنکردندا لەو توانا هونەریە ناوازانەیە کە شاعیران پەنایان بۆ بردووە، جەلیزادە لەو شاعیرانەیە داهێنانی خۆی لەم بوارەدا نیشانداوە، هەوڵیداوە لە ڕێگەی ئەم هەستانەوە پەیامی شیعری خۆی بە جوانترین و باشترین وێنە و شێوەی هونەری بگەیەنێتە پەیام وەرگرەوە. چونکە شاعیر دەیەوێت بە هەر شێوەیەك بێت و بە هۆی هەر هەستێکەوە بێت، چێژ و خۆشی لە جوانییەکانی ئافرەت ببینێت و لە هەمان کاتیشدا ڕووی گەش و جوانی ئافرەتیش لە ڕێگای ئەم هەستانەوە بەرجەستە بکات. هەر بۆیە ئەگەر

تەمەشای شیعرەکانی جەلیزادە بکەین بە چاویلکەی ئەدەبەوە تێی بڕوانین و بە ناخی شیعرەکانیدا شۆڕ بینەوە. دەبینین هەستی بیستن لەگەڵ هەستی بۆنکردندا، بۆتە سەرچاوە و هەوێنی چەندین وێنەی شیعریی جوان و ناسك و دڵڕفێن، یان بۆتە کەرستەیەکی بەهادار و جوان بۆ هێنانەکایەوەی هەستگۆڕکێی شیعری، کە جەلیزادە پەنای بۆ بردووە. هەروەك لەم نموونە شیعرەی شاعیردا دەردەکەوێت، کە دەڵێ:

باخ تەژی،
لە ویتە ویتی گوڵ،
لە **ڕێژنە عەتری** چۆلەکە،
دڵنیام تۆ،
بێرانە تێپەڕیویت (جەلیزادە، ٢٠١٩، ل ٤٧١)

جەلیزادە، لێرەدا سەرسامیی خۆی بەرامبەر جوانیی ئافرەت پێشان دەدات و ئافرەت بەسەرچاوەی هەموو جوانییەکانی دیکەی سروشت دەزانێت، هەموو جوانییەکان بە گشتی لە جوانیی ئافرەتدا دەبینێتەوە، بۆیە کاتێك دەبینێت باخ بە ویتە ویتی گوڵ تەژی بووە و بە بۆنی چۆلەکەش بۆنخۆش بووە، جوانی بایس ئاسا هۆکارەکەی بۆ یارەکەی دەگەڕێنیتەوە، کە بە وێدا تێپەڕیوە، لە هەمان کاتدا شاعیر وێڕای خستنەڕووی خەیاڵ و ئەندێشە فراوانەکانی لە وێنەیەکی شیعری بەرزدا، لە گۆشەیەکی دیکەی شیعرەکانییەوە و بە هۆی هەستەکانی بیستن و بۆنکردنەوە کە لە دێڕە شیعری(ڕێژنە عەتری چۆلەکە) دا خۆی دەنوێنێ، لە سیاقی هەستگۆڕکێدا، وێنەیەکی شیعری بەرزو بەهێزو کاریگەری بەرجەستەکردووە.

ج_ هەستگۆڕکێی بیستن لەگەڵ هەستی چەشتندا:

دیارە بە هۆی ئەو ڕۆڵ و ئەرکە گرینگەی هەستی بیستن هەیەتی، وای کردووە پەیوەندییەکی زۆر پتەوی لەگەڵ هەستی چەشتندا هەبێت، وێڕای هەبوونی پەیوەندییەکی بەرزیش لەگەڵ هەستەکانی دیکەدا. هەستی بیستن لەو هەستە کاریگەرانەیە لەگەڵ هەستی چەشتندا، پانتاییەکی بەرینی لە دروستکردنی چێژ و خۆشی لە سیاقی هەستگۆڕکێدا دروستکردووە. چونکە هەستی بیستن لەو هەستانەیە لە دوای هەستی بینیندا بە پلەی دووەم، زۆرجاریش تا پلەی یەکەمیش کاریگەریی لە سەر هۆش و هەست و نەست و دەروون و گوتار و بیرکردنەوەی مرۆڤ دروست دەکات، بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ حەز و ئارەزووی مرۆڤ دەوروژێنێت و بەرەو دنیای ڕۆمانسیەت و فانتازیای ئافرەت ئاڕاستەی دەکات ، چونکە ئافرەت لە لای جەلیزادە واتە ژیان، واتە خۆشی، واتە بەهەشتی خەونەکانی شاعیر. هەر ئەمانەش هۆکاری سەرەکیین بۆ ڕەنگدانەوەی جوانیی ئافرەت و هونەرەکانی هەستگۆڕکێ، لە سەرووی هەمووشیانەوە هەستگۆرکێی بیستن و چەشتن بەو ئاستە بەرزە، لە شیعرەکانی شاعیردا. ئەمانەش جوانترین نموونەن لەمبارەیەوە، شاعیر دەڵێ:

مۆمی پەنجەکانی مامەڵێ.
قاقای گەرمی، شەوی درەنگی کچە جیران،
ناڵە ناڵی خەمە تاڵەکانی نالی
ئاخ و ئۆفی،
ژنە درۆزنانەی سەرسەرین (جەلیزادە، ٢٠٠٧، ل٥٠٢).
یاخود دەڵێ:
باڵێکیان،
لە ورشەی ورووژان و،
باڵێک لە **موزیکی لەزەت** (جەلیزادە، ٢٠١٨ ، ل١٥٣).

لێرەدا لەم کۆپڵە شیعرانەدا، شاعیر وێڕای ئەوەی ئەو هەمووە هەست و نەستە جوانانەی خۆی کە بەرهەمی ئەزموون و باکگراوندی ڕۆشنبیری و خۆشەویستی و جوانیی ئافرەتن، لەم وێنە شیعریانەدا بەشێوازیکی هونەری و ئیستاتیکی پێشانداوە، لەهەمان کاتیشدا هەوڵیداوە لەپاڵ جوانی واتا و بابەتی شیعریدا، فۆرم و ڕوخساری شیعرەکانیشی بە جوانترین و تازەترین شێوە بڕازێنێتەوە و پێگە و بەهای ئیستاتیکیەت و جوانیی ئافرەت بەشێوەیەکی ئیرۆتیکانە و ڕۆمانسیانە لەشیعرەکانیدا بەرز بکاتەوە، بۆ ئەو مەبەستەش جەلیزادە پەنای بۆ هەستەوەرەکان و هونەرەکانی هەستگۆڕکێ بردووە، هەستی بیستن و چەشتن لەو هەستانەیە کە شاعیر سوودی لێ وەرگرتووە و لەم کۆپڵە شیعرانەدا بەکاری هێناوە. بۆ ئەم مەبەستەش لە دێڕە شیعرەکانی(ناڵە ناڵی خەمە تاڵەکانی، موزیکی لەزەت) دا، کە هەر هەموویان دەکەونە بەر هەستەکانی (بیستن، چەشتن)هوە، لە سیاقی هەستگۆڕکێدا، جوانترین وێنەی جۆراوجۆری جوان و ڕازاوە و کاریگەری هەستی دروست کردووە. بەمەش توانیویەتی تاڕادەیەکی زۆر چێژ و خۆشی و نەمری و زیندوویەتی بە شیعرەکانی ببەخشێت.

د_هەستگۆڕکێی بیستن لەگەڵ هەستی بەرکەوتندا:

هەستەکان بەشدارییەکی گرینگیان لە ئەفراندنی دەقە ئەدەبیەکان بە گشتی و لە دەقی شیعریشدا بەتایبەتی هەیە. لە هەمان کاتیشدا هۆکارێکی سەرەکیین بۆ بەرزکردنەوەی ئاست و پلەی شیعرییەتی شاعیر. هەستگۆڕکێی بیستن لەگەڵ هەستی بەرکەوتندا لەو هەستانەن پایەیەکی پتەویان لە شیعری شاعیرانی هاوچەرخدا، لە ناویشیاندا لە شیعرەکانی جەلیزادەدا هەیە. شاعیر بە هۆی ئەو تین و تاو و پەرۆشی و حەز و خولیا و تامەزرۆییەی بۆ جوانیی ئافرەت لە لایەکەوە، ئەو توناو ئەزموون و زەوق و سەلیقە و جوانیناسییەی هەیەتی، توانیویەتی جوانترین و کاریگەرترین دەقی شیعری لە چوارچێوەی هونەری هەستگۆڕکێی بیستن و بەرکەوتن بێنێتەکایەوە، بەشیوەیەك ببێتە هۆی دەرخستنی جوانییە شاراوەکانی ئافرەت و شکاندنی تینوویەتی خوێنەر لەمبارەیەوە، جەلیزادە لەو شاعیرانەیە بڕوای بە هەستی بەرکەوتن هەیە و تا ئەوپەڕیش حەزی لە هەستی بەرکەوتنە و چێژ لە هەستی بەرکەوتن وەردەگرێ، زۆر زیاتر لە چێژ وەرگرتنی ڕۆحی، ئەمەش زۆر بەزەق و تەواوەتی لە سیاقی هەستگۆرکێدا لە شیعرەکانی شاعیر ڕەنگی داوەتەوە، وەك لەم کۆپڵە شیعرانەی خوارەوەدا خۆی دەنوێنێ، کە دەڵێ:

ئەمشەو ساردەو
بەلێفەی **شیعرێکی گەرم**
ئەو ئەندامە وردیلانەت دائەپۆشم (جەلیزادە،٢٠٧، ل٢١٨)

شاعیر لەو کاتەوەی خۆی ناسیوە و هەستی بە جوانییەکانی ژیان کردووە، لە پێناوی ئافرەت و بۆ جوانی ئافرەت ژیاوە، بۆیە ئافرەت و جوانیی ئافرەت سەرەتا و ناوەند و کۆتای هەموو شیعرەکانی شاعیری داگیر کردووە، لە بەرئەوە دەتوانین بڵێن شیعرەکانی جەلیزادە بە ئافرەت دەست پێدەکات و بە ئافرەتیش کۆتایی دێت، لێرەدا وەك دەردەکەوێت شاعیر دەیەوێ لە شەوە سارد و توشەکاندا بە شیعرە گەرمەکانی دایپۆشیت و هێز و تینی پێببەخشێت. لە لایەکی دیکەوە شاعیر لە دێڕە شیعری(بە لێفەی شیعریکی گەرم)دا

بەهۆی وشەکانی (**شیعر و گەرم**)ەوە، کە دەکەونە بەر هەستەکانی(بیستن و بەرکەوتن)ەوە لە چوارچێوەی هونەرەکانی هەستگۆڕکێدا، وێنەیەکی شیعری نایابی داڕشتووە. هەروەها شاعیر لە وێنەیەکی شیعری دیکەدا، کە لە خوڵگەی هەستگۆڕکێدا دەخولێتەوە، وێنەیەکی هەستی ڕازاوەی خستۆتەڕوو کە دەڵێ:

گوێم لە **پێکەنینێکی نەرمە**..

لە چرپەی ئەو چۆرە وێسکییە دەچێت.

کە لە دەمی بوتڵێکی مل درێژەوە،

بڕژێتە پەرداخێکی، سەرخۆش (جەلیزادە، ٢٠١٨، ل٦٠٥)

شاعیر لێرەدا بە هۆی وشەکانی (پێکەنین و نەرم)ەوە، کە دەکەونە بەر هەستەکانی بیستن و بەرکەوتنەوە، لە میانی هەستگۆڕکێدا ڕەنگرێژی وشەکانی کردووە، بەشێوەیەکی هونەری بالا چەندین دیمەنی چێژ بەخشی لە شیعرەکانیدا خستۆتەڕوو.

ئەنجام :

١_جەلیزادە یەکێکە لەو شاعیرانەی کە لە بواری هەستگۆڕکێی شیعری و جوانیی ئافرەتدا ڕۆڵێکی بەرچاوی هەیە و مامەڵەیەکی نایابی لە گەڵ بابەتەکانی جوانی هەست و ئافرەتدا کردووە و سودی لە هەموو هەستەکان بینیوە، گۆڕانکاری و تازەگەریی لەمبارەیەوە کردووە.

٢_شاعیر لە داڕشتنی ئیستاتیکای شیعریدا، هەوڵیداوە سوود لە هەستە جۆراوجۆرەکان وەربگرێت، بە پلەی یەکەمیش بە هۆی هەستی بینینەوە توانیویەتی وێنەی جوان و سەرنجڕاکێش دروست بکات، ببێتە مایەی بەرجەستەکردنی ئیستاتیکای شیعری.

٣_شاعیر یەکێکە لەو شاعیرە دژە باو و بوێرانەی کە زۆر بە ڕاشکاوی لە بەشێك لە شیعرەکانیدا، هەستی هەوەسبازی خۆی بەرامبەر بە چێژ و خۆشیی جوانیی ئافرەت دەردەبڕێت و ناکەوێتە ژێر هیچ فشارێکی ئایینی، کەلتوری و کۆمەڵایەتییەوە.

٤_بەشێك لەو وێنە شیعرییانەی شاعیر، کە لە هەستەکانی بینین و چەشتنەوە سەرچاوەی گرتووە، دەچنە خانەی شیعری ئیرۆتیکەوە ، کە لە لای شاعیرانی دیکەدا، لەو ئاستەدا نییە.

٥_شاعیر هەوڵیداوە لەپاڵ جوانیی واتا و بابەتی شیعریدا، فۆرم و ڕوخساری شیعرەکانیشی بە جوانترین و تازەترین شێوە برازێنێتەوە و پێگە و بەهای ئیستاتیکیەت و جوانیی ئافرەت بەشێوەیەکی ئیرۆتیکانەو ڕۆمانسیانە، لە سیاقی هەستگۆڕکێدا لەشیعرەکانیدا بەرزبکاتەوە،

٦_جەلیزادە توانیویەتی لە ئاستێکی فراواندا هەستی بیستن لەگەڵ هەستەکانی دیکەدا لە سیاقی هەستگۆڕکیدا لە شیعرەکانیدا بەکاربهێنێ و توانای هونەری و ئیستاتیکای شیعری لە چوارچێوەی جوانیی ئافرەتدا بخاتە ڕوو.

٧_جەلیزادە لەو شاعیرانەیە لە پاڵ هەستیە باڵاکاندا بڕوای بە هەستی بەرکەوتن هەیە و تا ئەوپەڕیش حەزی لە هەستی بەرکەوتنە و چێژ لە هەستی بەرکەوتن وەردەگرێ، زۆر زیاتر لە چێژ وەرگرتنی ڕۆحی، ئەمەش بە تەواوەتی لە سیاقی هەستگۆڕکێدا لە شیعرەکانی شاعیر ڕەنگی داوەتەوە،

لیستی سەرچاوەکان :

بە زمانی کوردی:

کتێب :

-جەلیزادە، قوباد، ٢٠٠٧، شەهید بەتەنیا پیاسەدەکات، چ ٢، بڵاوکراوەی ئاراس، هەولێر

- جەلیزادە، قوباد، ٢٠١٢، باخچەکانی مەلەك تاوس، چ١، دەزگای چاپ و بەخشی حەمدی، سلیمانی

-جەلیزادە، قوباد، ٢٠١٧، هایکۆکانی قوباد، چ١، چاپخانەی پیرەمێرد، سلیمانی

- جەلیزادە، قوباد، ٢٠١٨، کۆڵانە شینەکانی منداڵی، چ١، چاپخانەی پیرەمێرد، سلیمانی

- جەلیزادە، قوباد، ٢٠١٩، ژنێك لە جنسی باران ، چ١، چاپخانەی پیرەمێرد، سلیمانی

- جەلیزادە، قوباد، ٢٠٢٠، تیپی مۆسیقای خەرتەلە، چ١، چاپخانەی بینایی، سلیمانی

- جەلیزادە، قوباد، ٢٠٢١، ئەو خودایەی دایکم خۆشی دەویست، چ١، چاپخانەی تاران

-موکریانی، کوردستان،٢٠٢٠، وێنەی ڕەگەزی مێ لە نێو دیوانی ژنێك لە جنسی بارانی قوبادی جەلیزادە، چ١، خانەی چوار چرا، سلێمانی

- مەعروف، کەمال مستەفا، ٢٠٠٣، وێنە لەشیعرەکانی قوبادی جەلیزادەدا، گۆڤاری زانکۆی سلیمانی ،ژ. ١٢ ، بەشی B

-حەمەسالح، مقداد،٢٠١٣،ئیستاتیکا، چ١، چابخانەی گەنج ، سلێمانی

نامەی ئەکادیمی:

- مستەفا، ئاسۆ عومەر، ٢٠٠٣، بەها ئیستاتیکییەکانی شیعری لای پیرەمێردوشێخ نوری و گۆران، نامەی ماستەر، زانکۆی سەلاحەددین، کۆلێژی پەروەردە، بەشی کوردی، هەولێر

گۆڤار و ڕۆژنامە :

-فەتاح، ڕزگار عومەر ، ٢٠١٩، هەستگۆڕکێ لەشیعرەکانی عەبدوڵا پەشێودا، گۆڤاری زانکۆ سەلاحەدین بۆزانستە مرۆڤایەتییەکان، بەرگی ٢٣، ژ ٢

- بە زمانی عەرەبی:

-بن عربي خليفة، ٢٠١١ ، اشكالية الذوق الفنى عند محمود شاكر، ط ١، دار الزمان ، دمشق

-غزوان ، عناد، ١٩٩٤، مستقبل الشعر والقضايا النقدية، ط١، دار الشؤن الثقافية العامة، بغداد

- مصلوح،سعد، ١٩٨٠، دراسة السمع والكلام ، ط١، عالم الكتب، القاهرة

-هاشمي، علوي، ١٩٨٨، ايقاع اللون في القصيدة العربية الحديثة، دار الحرية للطباعة، بغداد

-الرسائل العلمية:

-بنت عبد العزيز، رضية،٢٠٠٢، الاسس الجمالية في النقد الادبي عندالجاحظ، رسالة الماجستير،قسم الدراسات العليا، كلية اللغة العربية، جامعة ام القرى، السعودية

- زهر، فارس ، ٢٠٠٥، الصورة الفنية في شعر عثمان لوصيف، رسالة الماجستير، جامعة قسنطينية، الجزائر

-عبدالله، ليلى عثمان،٢٠٠١، شعر الطبيعة بين ابراهيم ناجى و گوران، رساله الماجستير، كليه اللغات، جامعه سليمانييه

-عياضي، احمد، ٢٠١٣ ، القيم الجمالية في الشعر الجزائري المعاصر، رسالة دكتورا، قسم الاداب واللغةالعربية، كلية الاداب واللغات، جامعة محمد خيضر-بسكرة، الجزائر

- مصطفى، پەرى طه ، ٢٠٠٩، جماليات اللون فى شعر نازك الملائكة، رسالة الماجستير، جامعة صلاح الدين، كلية الغات، قسم اللغةالعربية.

-محادين، عدنان محمد علي، ١٩٨٦، الصورة الشعرية عند السياب، رسالةماجستر، قسم اللغة العربية، كلية الاداب، جامعة بغداد

- ياسين، ربا محمود، ٢٠١٤، أثر ادراك الأوان ، رسالة الماجستير، جامعة دمشق، كلية التربية، قسم علم النفس

- الدوريات:

-حلبي، احمد طعمة،٢٠٢٠، التجربة الجمالية، مجلة التراث العلمي العربي، العدد ٤٥، جامعة قطر

-عرفت پور، زينت، سليمانى،امينه، ٢٠١٤، ضاهرة تراسل الحواس فيشعر ابي القاسم الشابي وسهراب سپهري :مجلة اضاءات النقدية، سنة الرابعة.

-قاسمي، ليلي، ممتحن، مهدي ، ١٣٩٠، الجمال اللوني في الشعر العربي من خلال التنوع الدلالي، مجلةجامعة أزاد، تهران ،سنة الثالثة، العدد ٩

- به زمانى فارسى:

-شفيعى كدكنى، محمد رضا، ١٣٥٨ ، صور خيال درشعر فارسى، اگاه، تهران.

-قارەمانى جعفەر_شێخ ئەحمەدى ، سەيد ئەسعەد، ١٣٩٦ هەتاوى، بژوهشنامه ادبيات كردى، سال سوم ، شماره ٤، پايزو زمستان، ١٣٩٦

-كريمي، پرستو، ١٣٨٧، حواس پنجگانه و حساميزى در شيعر، پژوهشى گوهرگويا، سال دوم ،شماره ٨ ، ١٣٨

- ديدەنى :

- جەليزادە، ديدەنى ، ١_٤_٢٠٢١، كۆيە

سەرچاوە بە زمانی ئینگلیزی:

-Marks, L.E., 1984. Synesthesia and the arts. Advances in Psychology, 19, pp.427-447

ملخص البحث:

هذا البحث الموسوم ب (جمالية المراة وحواس العليا في شعر قباد جليزاده) محاوله لقراءة فلسفة جمال المرأه في اطار تراسل الحواس العالية، في شعر جليزاده، ويركز على موضوع مهم ومؤثر جدا لمعرفه مفهوم وتعريف جمالية مراة و مكانه تراسل الحواس. و يتم خلال هذه الدراسه عرض قيمة واهمية ودور جمالية المرأة و تراسل الحواس فى الاشعار الشاعر وغرض اختيار هذا الموضوع يرجع الي الفراغ الموجود فى هذه المجال، هذا من جانب، وكشف القدرات المخفيه للنص، عند هذا الشاعر الكبير من جانب اخر . لانجاز هذا البحث اعتمدنا على المذاهب النقدية والوصفية والتحليلية لغرض تجسيد الاهداف الادبيه التى تكون اسباباً رئيسيه لخدمه الموضوع والبحث متكون من قسمين ومقدمة. القسم الاول نظرى يتناول عن انعكاسات جمالية المرأة والحواس العالية في أشعار جليزاده . و في القسم الثانى عرضنا قيمة و تاثير تراسلال الحواس (السمعى و الحواس اخرى عند الشاعر ومستوى عمقها وتاثيرها فى استاتيكية الشعرية وابداع) الشاعر. وفي النهايه عرضنا نتائج البحث وقائمه المصادر وخلاصه البحث باللغتين العربيه والانجليزيه.

كلمات الرئيسية: جمالية المرأة، الحواس العليا، الجمال، الحداثة، جليزاده

Abstract:

This study is titled ‘Women aesthetic and higher senses in Qwbadi Jalizada’s poems’. It is a descriptive analytical, critical and normative study in the field of aesthetic which aims at demonstrating the levels and principles of women aesthetic on one hand, and illustrating the skillfulness and the proficiency of the poet in this respect on the other hand.

This study consists of two chapters. The first chapter focuses on the women aesthetic and the influence of higher senses. In consists of two sections: the first section is devoted to the definition and the concept of women aesthetic and the influence of emotion exchange, and the second one concentrates on the women aesthetic and higher senses in Jalizada’s poems. The second chapter is about the reflection of higher senses and its values and effects on the Jalizadah’s poems. It consists of two sections: the first section examines the senses exchange (vision and others) in Jalizada’s poems, and the second section discusses the status of senses exchange (auditory and the other senses) in his poems.

This study ends with the concluding points, list of used references, and the Arabic and English abstract.

Key words: Women aesthetic, higher senses, Beauty, Modernism, Jalizada

Women aesthetic and higher senses in Qwbadi Jalizada’s poems’

Rzgar Umer Fattah

Kurdsh Department, Faculty of Education,Koya University

Prof.Dr. Yadgar Rasool Balaky

yadgar.ameen@soran.edu.iq

Kurdsh Department, Faculty of Arts , Soran University